Autorka rigorózní práce: Mgr. Barbora Nebeská

Název rigorózní práce: Torzo zámecké knihovny Fulnek a jeho osudy

Oponent rigorózní práce: Mgr. Hedvika Kuchařová, Ph. D.

Ve své rigorózní práci se Barbora Nebeská rozhodla vědecky zúročit nález torza zámecké knihovny Fulnek, které bylo v roce 2020 objeveno v rámci průzkumu historického fondu Knihovny Slezského muzea. S rozsahem 573 titulů, které byly vydány v letech 1554-1810, se jedná o mimořádný objev. Knihovna byla známá pouze z práce Christiana d'Elverta z roku 1852. Autorka rozdělila práci na dvě části; v první, kterou označuje jako teoretickou, se zabývá historií držitelů knihovny, identifikací vlastníků knih a lokacemi knihovny, obsáhlejší praktická část je zaměřena na obsahovou analýzu dochovaného fondu i fondu známého pouze na základě pozůstalostního soupisu (tyto kapitoly jsou nejrozsáhlejší), a provenienční analýzu. Rigorózní práci uzavírá katalog nalezených tisků.

Kapitoly věnované historii zámku Fulnek a historii dvou šlechtických rodů, které zámek a panství vlastnily (z Wrbna a Freudenthalu od roku 1622 do 1788, kdy panství přešlo koupí na rod Czeike z Badenfeldu, v jehož držení bylo do roku 1842), svědčí o autorčině dobré orientaci v literatuře a schopnosti samostatně uchopit a přehledně formulovat poměrně obsáhlé téma, které je důležité pro další práci s torzem fondu a vlastní výzkum. Následuje metodologicky zaměřená kapitola, jejíž hlavní přínos spočívá v popsání procesu identifikace provenienčních znaků knih. Nejkomplikovanější byla identifikace svazků na základě jednotné signatury. Starší literatura sice zmiňuje inventář, jehož členění by alespoň zhruba odpovídalo signatuře (její první písmena totiž mohla podle inventáře označovat tematické oddíly), v současnosti se přes veškerou snahu nepodařilo archiválii najít. Podařilo se však objevit pozůstalostní soupis Václava Josefa Michaela z Wrbna a Freudenthalu a identifikovat přibližně sto titulů zachovaných v Knihovně Slezského muzea, které jsou v něm zapsány. Úspěšné bylo také rozluštění vpisku „H X v Hauer", v němž se skrývá jméno švagra Karla Josefa Czeiky z Badenfeldu. Škoda, že autorka úplně pomíjí analýzu jednotné signatury s pomocí svazků, které jsou jí označeny. Je pravděpodobné, že tuto práci vyhodnotila kvůli malému vzorku jako nepřínosnou, i to by však bylo vhodné zmínit. Nebylo opravdu možné alespoň naznačit, zda a jak signatura sledovala formát knih, nebo zda něco napovídá o rozsahu jednotlivých oddílů?

Díky majetkovým inventářům ze zámku Fulnek se mohla Nebeská zabývat i umístěním knihovny v zámeckých prostorách a jejím vybavením v letech 1842-1865, tedy v období, kdy zámek patřil belgickému králi Leopoldovi I. (zprvu byl jako majitel panství zastoupen Kristianem Friedrichem svobodným pánem Stockmarem). V odpovědi na otázku, zda se v této době knihy v knihovních skříních nacházely, i když je inventář výslovně neuvádí, bych se spíše přikláněla k odpovědi, že ano, a že pravděpodobně byly sepsány ve zvláštním katalogu. Ten se mohl v průběhu let ztratit, příležitost k tomu byla zcela jistě v době druhé světové války a těsně po ní. Tehdy byly knihy stěhovány, jak Nebeská uvádí v krátké, ale pro pochopení osudů torza knihovny důležité kapitole.

Zatímco tato část textu bezvýhradně splňuje požadavky oponentky, v části věnované obsahové analýze fondu bych měla určité výhrady. Lze pochopit, že tematické členění torz v podstatě tří fondů, jimiž se autorka zabývá (knihy z Knihovny Slezského muzea opatřené podpisem hraběte z Wrbna a Freudenthalu, knihy opatřené wrbnovsko-czeikovskou signaturou, a nedochované svazky z pozůstalostního soupisu Václava Josefa Michaela z Wrbna a Freudenthalu), příliš nesleduje nějaký systém klasifikace věd, ale je do značné míry přizpůsobeno dochovanému materiálu. Poměrně volné je zacházení s kategoriemi „poezie" a „próza", které vede ke konfuzím, jako na s. 48: v oddílu věnovanému „próze" (z kontextu vyplývá, že je tím asi míněna zábavně vzdělávací četba raně novověké nobility a elit) autorka v závěrečném odstavci věnuje pozornost „prozaickým a básnickým dílům antických spisovatelů" a konvolutu převážně Aristotelových filozofických spisů. Do poezie v následující kapitolce pak zařazuje pouze poezii raně novověkých autorů, a nedošlo na to, aby filozofická díla autora, který byl traktován na barokních univerzitách, byla vyčleněna do samostatné, byť krátké kapitoly. Za diskutabilní považuji samotnou metodu, spočívající ve výběru a komentování z různých hledisek významných děl, jejichž autoři jsou představeni ve stručných medailonech. V některých ohledech text připomíná spíše soubor hesel katalogu výstavy, poněkud chybí syntéza, která by mohla spočívat např. ve zhodnocení proměny zájmů majitelů knihovny napříč staletími. Inspirativní je však rozbor alchymistické literatury vzhledem k zájmům Josefa Františka z Wrbna a Freudenthalu a jeho doložené účasti na dvou transmutacích. Kvalitně je provedena provenienční analýza.

V kapitolách týkajících se analýzy fondu také zůstala drobná pochybení. Autorem díla Spiritus philosophicus (s. 42) nebyl mladičký defendent Johann Anton Gotthard von Schaffgotsch, ale strahovský premonstrát a pozdější opat Gabriel Kaspar, uvedený na titulním listu jako praeses. V textu je ostatně chybná i Schaffgotschova identifikace, jehož Nebeská považuje za Johanna Antona Gottharda (1675-1742). Protože jde o slavnostní disputaci v závěru filozofického studia, které dokončovali mladíci zpravidla ve věku 15-17 let, lze s úspěchem pochybovat, že by v roli obhajujícího byl třiapadesátiletý nejvyšší zemský komorník Českého království. Nejspíše se jednalo o jeho syna Johanna Nepomuka (1713-1775), jehož mladší bratři Anton Gotthard (1721-1811) a Emanuel Gotthard (1723-1763) obhajovali v disputaci filozofické teze, opět v řádovém premonstrátském prostředí, v roce 1738 (Theses philosophico-neutristicae, Strahovská knihovna, signatura HJ I 7/55). V případě spojení „přepychové továrny" (s. 38) není jasné, jestli se jedná o chybu v překladu, o továrny na přepychové zboží, nebo o továrny na svou dobu mimořádně dobře technicky vybavené.

To jsou jenom maličkosti. Problémem je z mého hlediska označení poslední, deváté kapitoly, jako „katalog", bez dalšího zdůvodnění. Jednotlivé záznamy tisků z fulnecké knihovny obsahují pouze jméno autora, zkrácený název a místo a rok vydání. Sama autorka použila v krátkém úvodu jednou označení „soupis". Nejsem si jistá, jestli je vhodné ze stylistických důvodů používat v práci tohoto druhu tyto dva pojmy jako synonyma. Katalog by podle mého názoru měl obsahovat ještě údaje o tiskaři nebo nakladateli, kolaci, pro tisky ze 16. a 17. století v ideálním případě odkaz na bibliografický záznam v národních databázích typu VD16 a VD17, případně zevrubnější exemplářový popis (např. popis vazby). Předpokládám, že důvodem autorčiny volby bylo udržení přijatelného rozsahu na jedné straně, a

opodstatněný záměr publikovat nález v úplnosti na straně druhé. Nebeská však měla své rozhodnutí vysvětlit, tím by předešla kritice oponenta.

Rozpačitý dojem ve mně vzbuzuje pojetí předmluvy a závěru. Očekávala bych na tomto místě teoretické ukotvení, širší koncepční otázky, badatelské vzory a publikační počiny, k nimž se autorka svou prací vztahuje nebo vůči nimž se vymezuje. V závěru Nebeská vlastně jenom shrnuje dílčí konstatování a odpovědi, které zazněly v předešlém textu. Snad by bylo vhodné formulovat i otázky, na které není nutné, a snad ani možné, v rigorózní práci odpovědět. Stranou tak zůstává třeba problematika čtenářství a formování čtenáře prostřednictvím knih, která se pro slezské prostředí objevuje např. v publikaci Veroniky Čapské a Veroniky Markové *Gabriela Sobková z Kornic provdaná ze Spens-Booden. Deníkové rodinné záznamy* (1785-1808) (Praha 2009), nebo je na příkladu španělských rytířských románů formulována v pozoruhodné, čtenářské recepci věnované monografii Jaroslavy Kašparové *Amadis Waleský nebo Don Quijote? Rytířské příběhy španělského zlatého věku a jejich putování za čtenáři 16.-19. století* (Praha 2014). Inspiraci by mohly poskytnout i výzkumy Jitky Radimské týkající se čtenářských a bibliofilských zájmů Marie Arnoštky kněžny z Eggenbergu. Šlechtické prostředí přirozeně navozuje další témata, např. fungování knih a knihoven jako nástroje reprezentace nebo funkci knihy v symbolické komunikaci v rámci stavovských, příbuzenských a klientských sítí. Nejde opravdu o to, podniknout v rámci rigorózní práce další výzkum, ale konstatovat, kam lze bádání ještě posunout, a zda to v případě fulnecké knihovny je či není možné.

Práce sama o sobě skvěle obstojí jako studie jednoho fondu, který se Nebeské podařilo objevit a – což muselo být spojené s doslova úmornou prací *in situ*, tedy v Knihovně Slezského muzea - rekonstruovat. Za tuto důslednost a pečlivost si právem zaslouží uznání. Většina odborných článků a publikací týkajících se zámeckých knihoven měla (a má) za cíl představit knihovnu zasazenou do souvislostí historie vlastníků a historie sídla, poskytnout informace o jejím obsahu, a etablovat ji tak jako konkrétní malou část tohoto druhu kulturního dědictví. Nebeská nárokům takto vymezeného badatelského prostoru s odpovídající erudicí dostála, rozhodla se však nepřekračovat jeho mantinely směrem k širšímu kontextu a kulturní historii. To je její legitimní volba. Mé výhrady směřují k formálním náležitostem rigorózní práce: chybějící zdůvodnění metod a řešení, která jsou pro autorku samozřejmá, malá propracovanost úvodních a závěrečných částí.

Práci Barbory Nebeské doporučuji přes výše uvedené výhrady k obhajobě.

V Praze 26. října 2024

Hedvika K

Mgr. Hedvika Kuchařová, Ph.D.